

Bilagor

Forskningsöversikt 2019
konstnärlig forskning

Bilagor

Forskningsöversikt 2019
konstnärlig forskning

VR03
Dnr 3.5 2017-6069
ISBN 978-91-7307-377-6

Swedish Research Council
Vetenskapsrådet
Box 1035
SE-101 38 Stockholm, Sweden

Innehållsförteckning

Arkitektur	3
Bildkonst och fri konst.....	7
Design, konsthantverk och visuell kommunikation	10
Film, rörlig bild och fotografi	15
Litterär gestaltning	17
Musik.....	19
Scenkonst	23

Arkitektur

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Arkitektur som disciplin spänner över flera områden: konst, samhällsvetenskaper, humaniora och teknikvetenskaper. I centrum står formande, hantering, omtolkningar och förändringar av den fysiska miljön. Avgörande är dessutom samspelet mellan materiella, kompositoriska, socio-kulturella, resursrelaterade, samt processinriktade aspekter. Kännetecknande för arkitektur är att historien påtagligt manifesteras i det materiella, samtidigt som arkitektonisk gestaltning riktar sig mot framtiden.

Arkitektur betecknas ofta som en skapande disciplin och en materiell praktik med en starkt social dimension.

Projekt inom den konstnärliga arkitekturforskningen är ofta kulturkritiska eller konceptuellt inriktade undersökningar som relaterar på ett experimentellt sätt till arkitekturens form, tekniker och material. De lyfter fram sociala och politiska aspekter av arkitektur, och områden som genus, ekologi och migration berörs ofta idag då detta är centrala frågor i den byggda miljön. Här finns också frågor om narrativitet och framskrivningar av historia, hantering av kulturarv. Ofta relaterar dessa övergripande humanistiska och samhällsområden direkt till frågor som rör designprocesser och arkitekturtänkandets möjligheter, relaterat till exempelvis nya digitala projekterings-, visualiserings- och framställningstekniker, samt vilken estetik som formuleras idag med dessa redskap. Projekt inom arkitekturforskningen nalkas även frågor om sinnlighet och materialitet, modellerande och influenser av ny teknik, interaktioner och meningsskapande. Utmärkande är också intresset för livet i stadsrummen samt urbana och miljörelaterade frågor kopplade till tillgänglighet och rörlighet.

Arkitekturforskningens metodik grundas i det rumsliga, materiella, kroppsligt förankrade och relationella tänkandet om och konceptualiseringen av arkitektur. Att utveckla vad arkitektur *gör*, hur arkitektur *skapas* och verkar som *process* står i centrum. Forskningen utgår ofta från arkitektens utvidgade rumstänkande och förmåga till omtolkningar av specifika arkitektoniska situationer, och kan inkludera visualiseringar, modelleringar och interaktioner med material, omgivning och människor. Som i mycket annan konstnärlig forskning står experiment, kritiska omtolkningar och metodutveckling i fokus även inom arkitekturområdet. Inom den konstnärliga arkitekturforskningen märks flera ämnesöverskridande samarbeten, till exempel i projekt som rör teatrala iscensättningar av arkitektur, ljudkonst och ljuddesign, stadsrum och koreografier, arkitekturfoto, film och animation, samt mer aktionsinriktade arkitekturprojekt med iscensättningar och deltagande i arkitektoniska processer och i det offentliga rummet.

Ämnet har en mer än femtioårig forskningstradition där merparten av den offentliga finansieringen hittills kommit från forskningsrådet Formas, och där tidigare Byggeforskningsrådet lade en relativt stabil och ämnesinriktad grund. Arkitektutbildningarna är förlagda till tekniska högskolor eller fakulteter, men samtidigt finns nära samarbeten med konstnärliga och samhällsvetenskapliga

miljöer. Gränsområdet mot såväl design och interiörarkitektur som mot landskapsarkitektur och -planering är dynamiskt och flytande.

Inom arkitekturens och stadsbyggandets alla förgreningar finns – i likhet med design – en omfattande praktikbaserad och tillämpad forskning. Samarbeten och samfinansiering med näringsliv och samhällsinstitutioner är relativt vanliga. Det gör att arkitekturområdet och forskningen inom arkitektur har flytande identiteter, som ibland, särskilt när det gäller grundforskning, har svårt att artikulera sig inom forskningsrådets traditionella ämnesindelningar. Dock visar projekten på den ökande inter- och transdisciplinarity som präglar hela det konstnärliga fältet.

Styrkor och svagheter

Genom att forskning och forskarutbildning länge har varit etablerat inom arkitektur finns både en väl utvecklad teoribildning och en förtrogenhet med att kombinera olika undersökande metoder. Forskningsmiljöerna är förhållandevis små men med väl fungerande samverkan mellan arkitekturinstitutioner, såväl nationell som internationell. Samarbeten med andra ämnesområden och lärosäten är också relativt väl utvecklad. Det finns även åtskillig samverkan med den offentliga och privata arkitektur- och stadsplaneringspraktiken och tämligen väl utvecklade karriärvägar för unga forskare. Tillgången på etablerade nordiska och internationella tidskrifter och konferenser är relativt god och svenska forskare är mycket väl företrädda.

Arkitekturforskningens svagheter ligger framför allt i att ämnet fortfarande, trots sin uppenbara samhällsrelevans, och sin långa tradition som disciplin och kulturellt uttryck, har svårt att göra sig synligt inom forskningens rådande områdeskategorier inom teknik och samhällsvetenskap, på både nationell nivå och internationellt, exempelvis inom EU. I viss mån har denna svårighet vad gäller forskningspositionering hämmat utvecklingen av arkitekturforskningens kombinerande men ämnesspecifika och praktikförankrade forskningsmetoder. Här finns paralleller med det konstnärliga området som helhet.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Kategoriserat efter traditionell ämnessällhörighet är arkitekturområdet svagt representerat inom konstnärlig forskning. Men som disciplinöverskridande problematik och angreppssätt finns arkitekturtänkandet med i betydligt fler projekt. På flera sätt visar utvecklingen inom arkitektur också på en tendens inom hela konstområdet, där man ser en ökad insikt om att den konstnärliga utsagan och artefakten har en aktiv roll, dels i den forskande processen, dels som resultat i kommunikationen med omvärlden.

Sedan 1990-talet har arkitekturforskningen sett en kraftig teoriutveckling, vilket i hög grad har bidragit till en stark metodutveckling. Om mycket av arkitekturforskningen tidigare huvudsakligen lånade forskningsmetoder från andra vetenskapliga områden är nu den kombinerande och mångfaldiga metodiken betydligt starkare förankrad i disciplinens arkitekturtänkande och i nyare arkitekturteori, samt i yrkets kompetenser och expanderande arbetsuppgifter. Detta återverkar i sin tur fruktbart på ämnets teori- och begreppsutveckling. Hållbar

utveckling var för tio år sedan fortfarande ett delämne inom arkitekturforskning – idag finns det som utvidgat och kritiskt reflekterat perspektiv i en stor del av kunskapsutvecklingen inom arkitektur. Sveriges nationella politiska satsning på senare år inom områdena hållbart samhällsbyggande, och gestaltad livsmiljö, bör kunna främja de delar av arkitekturforskningen som sedan länge betonat vikten av konstnärliga, estetiska, humanistiska och sociala perspektiv, och där samarbeten med andra discipliner och instanser i samhället blir viktiga. En strävan blir att rätten till utsagor om arkitekturen och dess verkan i samhället, kan på ett fruktbart sätt delas mellan den disciplinära och konstnärligt baserade akademiska forskningen och en mera näringslivs- eller myndighetsinriktad utvecklingssyn. Begreppsutvecklingen blir därför viktig för utvecklingen av den delvis nya forskning som de praktikdrivna, designbaserade eller konstnärliga formerna har öppnat upp för. Begrepp kopplade till människans interaktion med sin gestaltade omvärld löser upp det statiska i arkitekturen, och interagerar med det materiella på ett sätt som tidigare upplevelsebaserade tolkningsmetoder inte förmått. På så sätt är samtida begreppsutveckling och experimentella och konstnärliga förhållningssätt inom forskningen intimt förknippad med en utvidgad omvärldsanalys. .

De senaste tio åren märks ett växande intresse – från både den offentliga och privata arkitekturpraktiken – att anställda forskarutbildade arkitekter, vilket även vidgar forskningens tillämpningsområden. Även på andra sätt, inte minst genom praktiska samarbeten med andra discipliner, utvecklas centrumbildningar och profileringar i arkitekturforskningen men här finns också en risk att en autonom, långsiktig grundforskning får svårt att utvecklas.

Akademien för Konstnärlig Forskning inom Arkitektur och Design, AKAD, var ett av de sju kollegier som Vetenskapsrådet inrättade i början av 2000-talet. Det samlade framför allt de tre arkitekturmiljöerna i Stockholm, Göteborg och Lund i ett antal projekt som innebar nya konstnärliga angreppssätt och undersökningsmetoder. Här märktes framför allt intresset för det konstnärliga arbetets potentialer till kritisk belysning av arkitektoniska situationer, liksom en orientering mot arkitekturens instabila dimensioner och dess skapande mekanismer, det vill säga hur arkitektur framträder och blir till, gradvis förändras och omtolkas.

Genom AKAD förstärktes också en samverkan mellan arkitekturskolorna i Sverige vilket gav en gemensam kritisk massa, både med styrka att utveckla en egen kunskapsbildning och ökade möjligheter till forskningssamarbeten med andra områden inom såväl konst och design som humaniora, samhällsvetenskap, teknik- och naturvetenskap. Genom en satsning från Formas (2011–2016) bildades två starka nationella forskningsmiljöer och en nationell forskarskola (ResArc) inom arkitekturområdet), vilket i sin tur har lett till att nationell samverkan inom forskning och forskarutbildning har stabiliserats inom ämnet, och att ett flertal avhandlingar med ett disciplinärt och konstnärligt experimentellt perspektiv blivit möjliga. Ett resultat av denna satsning är också att ett flertal internationella symposier och konferenser inom arkitekturforskning kunnat hållas i Sverige.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Svensk konstnärlig och praktikbaserad arkitekturforskning, särskilt med inriktningar mot hållbar utveckling, design- och samverkansprocesser samt kritisk praktik, har en

relativt stark internationell ställning om man se till arten av projekt och antal avhandlingar med inslag av konst, humaniora, samhällsvetenskap och teknik. Konstnärlig forskning och forskarutbildning inom arkitektur är förhållandevis nytt i många länder, med Storbritannien som föregångsland i början av 1990-talet. Till skillnad från den brittiska forskningstraditionen, som är en direkt utveckling av praktikfördjupning, har den konstnärliga forskningen i Sverige och Norden vuxit fram i växelverkan med en vetenskaplig arkitekturforskning med förhållandevis lång historia, och med en vana vid inter- och transdisciplinära arbeten.

Arkitektutbildningarnas europeiska och amerikanska samarbetsorganisationer, European Association of Architectural Education (EAAE) och American Institute of Architects (AIA) har idag en forskningsplattform, Platform for Architectural Research, och en EU-Advocacy Group som bland annat arbetar för att etablera arkitektur som ämne på EU-nivå. Genom forskarskolan ResArc och skolornas samarbetsorgan Arkitekturakademin så finns ett samtal med det nordiska/baltiska NAA, om bla gemensam forskarskola med inriktning mot konstnärliga metoder.

Särskilda behov av forskningsinfrastrukturer

I likhet med de flesta andra ämnen inom konstnärlig forskning har arkitekturämnet behov av laborativa miljöer och utrustning, till exempel utrymmen för fullskalemodeller, visualiserings-, modellerings- och kommunikationsverktyg och verkstäder. Här är dock de etablerade utbildningsmiljöerna relativt väl försörjda, även om man ser det i ett internationellt perspektiv.

Bildkonst och fri konst

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Bildkonst, eller fri konst som området också kallas, rymmer en mångfald av praktiker där bland annat måleri, skulptur, teckning, grafik, fotografi, performance, rörlig bild, ljudkonst och curatorieell verksamhet kan nämnas. Kännetecknade för bildkonsten är att den ofta är gränsöverskridande mot andra konstnärliga områden, exempelvis: musik, koreografi, dans, arkitektur, design, film och litteratur, men även med andra discipliner och fält.

Den konstnärliga forskningen i Sverige inom fri konst kan räknas från början av 2000-talet, och de tre första avhandlingarna lades fram vid Lunds Universitet 2006, samtidigt bör det påpekas att bildkonsten sedan långt tillbaks präglats av att vara undersökande, kritiskt reflekterande och interdisciplinär. En avgörande skillnad mellan konst och vetenskap har traditionellt sett rört bruket av transparens i de resultat som produceras. Där det inom vetenskap eftersträvs att de undersökningar som görs redovisas så transparent som möjligt har (bild)konsten däremot ofta valt en annan riktning med en medveten otydlighet och fokus mot sina egna format bort från ett reproducerande och illustrerande av verkligheten för att på så sätt skapa kompletterande kunskap. Etablerandet av konstnärlig forskning på universitet och högskolor har samtidigt väckt diskussioner om hur praktikbaserad kunskap kan anpassas till ett mer akademiskt format. Det är en pågående diskussion och som ytterst handlar om den konstnärliga forskningens relation till det övriga konstfältet.

Den konstnärliga forskningen inom fri konst handlar i hög grad om ett ”avtäckande” av de konstnärliga processerna, vilket bland annat innebär att teoretiskt artikulera vad den specifikt konstnärliga kunskapen består av, hur den formas, används och står i förbindelse med till exempel samhället och politiska handlingar; det vill säga inte enbart det praktiska skapandet, utan också de mekanismer som bidrar till att skapa mening i konstverket. Betoningen ligger på reflektionen kring det egna skapandet; formulering av teori i nära relation till och utifrån praktiken att kontextualisera det egna projektet i relation till både historiska och samtida konstnärliga yttringar, samt till annan aktuell forskning. I och med detta får den språkliga processen ofta en framträdande roll, eftersom den syftar till att utveckla en förmåga att både reflektera över och vidareutveckla den egna konstnärliga praktiken och forskningen. Forskningen kan som tidigare nämnt också kännetecknas av transdisciplinära förhållningssätt och metoder som ofta kan involvera möten mellan konstnärligt undersökande processer och forskning inom till exempel natur- eller humanvetenskap där nya former för samarbeten och forskarlag kan utvecklas.

Forskningen resulterar i konstnärliga verk och metarefleksioner av vitt skilda slag där utvecklandet av språkliga processer bidrar till den kritiska diskussionen inom det konstnärliga området med relevans för andra forskningsområden och samhället i övrigt. Forskningen i fri konst är även viktig i förhållande till ämnesutvecklingen och utbildningen inom fri konst.

Styrkor och svagheter

Till skillnad från forskning om konst har forskningen inom fri konst ett inifrånperspektiv, vilket ger den en särskild förmåga att både väcka och kreativt utveckla viktiga och intressanta forskningsfrågor, samt att driva den metodologiska förnyelsen. Den konstnärliga forskningens sätt att problematisera, undersöka och gestalta bidrar till att synliggöra angelägna konstnärliga frågeställningar och samhällsföreteelser, utan att reducera komplexiteten.

Det faktum att fri konst är ett vitt fält och bland annat därför inte har tydligt avgränsade objekt och disciplinärt definierade metoder är både en styrka och en svaghet. Formerna för frågeställningar, uttryck, begreppsbildning och teoretiska konstruktioner har därför möjlighet att utvecklas med stor frihet och flexibilitet samtidigt som avsaknaden av forskande regelverk kan uppfattas försvåra utvecklingen av en forskningsdiskurs och forskningsfält. Den största svagheten är, vilket delas med flera konstnärliga ämnen, bristen på långsiktigt hållbara forskningsmiljöer. Det finns ett stort behov av att stärka forskningsmiljöerna för att säkra excellens och institutionell legitimitet, samt för att utveckla internationaliseringen. För detta behövs en satsning på postdok-tjänster, andra anställningar som erbjuder möjliga karriärvägar, och inrättandet av gästprofessorer.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Forskningen inom fri konst har genomgått en mycket snabb utveckling under det senaste decenniet. Även om det finns olika uppfattningar om metoder och inriktningar har den konstnärliga forskningen blivit allmänt etablerad och utgör i dag en självklar del av forskningsfältet.

Den ökade mängden avhandlingar och realiserade forskningsprojekt bidrar till genomlysningen av metoder, starkare forskningsmässig problematisering och därigenom en höjning av kvalitén. Till följd av ett ökat synliggörande av den konstnärliga forskningen och den successivt ökande kvalitén har också söktrycket till doktorandtjänster ökat markant, inte minst när det gäller internationella sökande. Genom att forskningsprojektet i många fall överskrider ämnesgränserna förstärks ämnesområdets mångfald och perspektivrikedom, vilket också gäller den samverkan med andra forskningsområden som präglar många projekt.

Vid rekryteringen av lektorer och professorer till de konstnärliga högskolorna har doktorsgrad inom konstnärlig forskning blivit en allt viktigare merit. Skälet är inte minst behovet av forskningskompetensen för att bygga upp och stärka lärosätenas forskarmiljöer. Bland konststudenter på kandidat- och mastersnivå finns ett ökande intresse för forskning och i allt högre grad stärks utbildningen på grund- och avancerad nivå av forskningens praxis och resultat.

Även om den konstnärliga forskningen har relevans för och bidrar med kunskap till andra forskningsområden framstår ändå frågeställningar kring legitimitet och funktion gentemot konstfältet som en av de viktigaste frågorna. I ett kortsiktigt perspektiv kan det framstå som att det finns möjligheter och fördelar med upprättandet av ett till konstfältet allt mer autonomt forskningsfält, inte minst ur ett arbetsmarknads- och finansiellt perspektiv, men på längre sikt kan en sådan

utveckling leda till en marginalisering och innebära att forskningen förlorar sin koppling till själva konstfältet och därmed förlorar i legitimitet.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Som tidigare nämnts har antalet internationellt sökande till doktorandtjänster ökat markant. Tillsammans med ett redan mycket internationaliserat konst- och utbildningsfält bidrar detta till att fältet redan är internationaliserat och internationellt etablerat. Som det ser ut idag ställs fältet därför inför det faktum som gäller för universitetssektorn rent generellt, dvs. att finna nya formuleringar kring vad en ökad internationalisering innebär och vad den betyder i förhållande till det nationella uppdraget med en offentligt finansierad högre utbildning.

Inom yrkespraktiken har fri konst i Sverige sedan länge ett omfattande internationellt utbyte, vilket är en styrka även i forskningen, där både antalet doktorander från andra länder och internationella forskningssamarbeten ökar. Ett viktigt internationellt doktorand- och forskarnätverk inom bildkonst är European Art Research Network, som både Konsthögskolan i Malmö och Akademin Valand är medlemmar i.

Särskilda behov av forskningsinfrastruktur

Den konstnärlig forskning inom fri konst behöver stärka och vidareutveckla stödfunktioner, exempelvis i form av handledarkollegier, nationella och internationella forskarnätverk och nätverk för kollegial kvalitetsbedömning.

En viktig aktör när det gäller den strategiska utvecklingen är nätverket Konstex, som samlar lärosäten med examensrätt på konstnärlig grund. Nätverkets syfte är att tillvarata gemensamma intressen för högre konstnärlig utbildning och konstnärlig forskning.

Design, konsthantverk och visuell kommunikation

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Forskning inom designområdet i Sverige visar på mycket stor mångfald och omfattar ämnen som industri- och produktdesign, interaktionsdesign, användarcentrerad, participative design, speldesign, grafisk design, visuell kommunikation, servicedesign och design management, textildesign, modedesign samt konsthantverk. I en något snäv mening betecknas design som "tillämpad konst" eller "brukskonst". Det handlar då om att gestalta produkter och har därmed nära anknytning till såväl produkt- och produktionsutveckling som handel och management. Men i en bredare mening refererar design till det moment av gestaltning som finns närvarande i alla former av mänskligt skapande. Som konstnärligt forskningsområde är det rimligt att i den senare betydelsen ha en bred förståelse av design, vilket också innebär att forskningen antar många former och har en vidsträckt samhällsrelevans.

Ett centralt tema för konstnärlig forskning inom design är att utveckla, fördjupa och kritiskt belysa de konstnärliga förutsättningarna och grunderna för design som verksamhet och hantverk i relation till givna sammanhang, vilket inbegriper att uttrycka (forma, gestalta) och fördjupa förståelsen för uttrycksfullheten i material och tekniker. Konstnärlig designforskning har starkt fokus på att – såväl teoretiskt som praktiskt – fördjupa förståelsen för samspelet mellan analys och syntes i designprocessen som grundval för utveckling av designmetodik, designtekniker och designprogram, något som förutsätter en praktikbaserad ansats. En fördjupad förståelse för uttrycksfullheten i material, tekniker och tänkt användning förutsätter också experimentellt konstnärligt arbete.

På 1920-talet påverkades Sverige starkt av Bauhausskolans täta kopplingar mellan arkitektur, grafisk form, konst, hantverk och design förenat också genom utpräglad metodik, filosofi och anspråk på radikal modernitet, vilket bland annat präglade området Bild och form inom Konstfacks utbildningar. Idag bedrivs designutbildningar och designforskning vid ett stort antal lärosäten och visar på omfattande variation. Konstnärlig forskning inom design innehåller ofta gestaltande inslag men kan också genom kombinationer av metoder belysa liknande teman som för den konstnärliga forskningen som helhet. Det finns ingen skarp gräns mellan designforskning på vetenskaplig respektive konstnärlig grund. I princip bör den tydligt praktikbaserade designforskningen räknas som konstnärlig forskning med sin grund i en experimentell konstnärlig praktik. Men även den mer teoretiskt orienterade forskningen, som fokuserar på designpraktikens och designestetikens begreppsliga och metodologiska grunder bör räknas till det konstnärliga forskningsfältet. Eftersom forskningsområdet är etablerat sedan länge har en lång rad avhandlingar, artiklar och böcker, som nu rimligen kan räknas som konstnärlig forskning, publicerats inom ramen för designforskning som vetenskapligt forskningsområde. Detta, tillsammans med det faktum att lärosäten valt olika

strategier för fortsatt utveckling av området, visar på områdets stora spännvidd och mångfald.

Samtida konsthantverk, med underrubriker som slöjd och hantverk, innebär att tänka och förstå världen genom material, objekt och praktik. Konsthantverk är både artefakt, metod, ämne och handling, där görande och materialitet är centralt inom forskningen. Ämnet tar spjärn mot en tradition som formades under andra hälften av 1800-talet i gestaltandet av den moderna vardagen. Frågor kring konsthantverkets produktion och samhällstillhörighet har ännu idag en stark relation till handens kunskap, görandet som handling och till förståelse om materiella kulturer, nya material och deras betydelse, inbegripet begär, funktion, performativitet, symbolik, tradition, språk, smak, form, tilltal och meningsskapande, liksom att belysa samhället utifrån konsthantverk. Idag kan man skönja två huvudinriktningar inom konsthantverksforskningen; dels en riktning där den egna konstnärliga praktiken utgör utgångspunkten för undersökningen, dels en riktning som använder konsthantverket som metod eller plattform för undersökningar av samhällets normer och värderingar. Konstnärlig forskning inom konsthantverk bedrivs idag på Högskolan för design och konsthantverk (HDK) i Göteborg och på Konstfack i Stockholm. En praktikbaserad forskning inom hantverk bedrivs framför allt vid Göteborgs universitets Hantverkslaboratorium inom Institutionen för kulturvård, där hantverkets procedurer undersöks genom arbetsprocesserna.

Visuell kommunikation handlar om förmågan att skapa, utveckla och organisera kommunikation genom visuella element och omfattar en mängd olika bild- och formpraktiker, exempelvis grafisk design, illustration och bildberättande, animation, reklam, fotografi och film. Ämnet har ofta betraktats som sidospår inom fri konst och framförallt (grafisk) design. Visuell kommunikation syftar ofta till bred spridning och hämtar sina förutsättningar ur tryckkonsten och den tekniska utvecklingen, inte minst genom det sista halvseklets digitalisering, där visuella media idag genomsyrar människors vardag på alla nivåer i samhället.

Konstnärlig forskning inom visuell kommunikation kan handla om processer och metoder för skapande, normativa tankesätt, representation, visuell vokabulär, funktioner, symboler, bilder, medierade effekter och kontextualiserade värden. Utmärkande är exempelvis frågor om *vad* som blir synligt, eller görs osynligt, för *vem* i specifika sammanhang. Det kan också handla om att dekonstruera, synliggöra eller undersöka estetik, representation, tecken, symboler, smak, klass, genus och visuella ytor som system för kommunikation eller andra samhälleliga företeelser från både historiska och samtida perspektiv eller diskursiva positioner. Konstnärlig forskning inom visuell kommunikation är ännu outvecklad som egen disciplin i Sverige men finns inom design och konstnärligt ämnesöverskridande miljöer som till exempel K3 vid Malmö högskola. Sedan länge bedrivs forskning om visuell kommunikation på vetenskaplig grund, exempelvis på Handelshögskolan, Institutionen för mediastudier vid Stockholms universitet och Linnéuniversitetet. Fältet visuell kommunikation angränsar också till en rad andra vetenskapliga fält, exempelvis visuell kultur, semiotik, psykologi, litteratur och postkoloniala studier.

Styrkor och svagheter

Designområdet är starkt knutet till såväl konst, konsthantverk och teknik som produkt- och produktionsutveckling och management. Det finns också en närhet till arkitektur och till kultur- och samhällsvetenskaper med intresse för till exempel offentliga rum, kulturarv, deltagande och tillgänglighet, designprocessers innovativa, interaktiva och förändrande möjligheter och frågor kring deltagande, kommunikation och visuell kultur. Detta möjliggör medverkan i större tvärdisciplinära projekt i många olika sammanhang och kan bidra till mer långsiktig finansiering av forskning. Designrådets kunskapsteoretiska och metodologiska mångfald är här en stor styrka.

Utveckling av metodik och perspektiv för olika former av användarcentrerad design – som deltagande i designprocesser, participative design – har en stark tradition i Sverige och Norden. Interaktionsdesign, vilket också inkluderar fokus på speldesign, har också under senare år utvecklats som ett område där Sverige och Norden har en stark internationell position. Tematiskt driven designforskning, såsom design för barn, med inriktning mot offentliga rum eller sammanhang som vårdområdet, design som drivkraft i utvecklingsarbete, inkluderande design för alla och design för hållbar utveckling är också områden där svensk designforskning är framträdande.

Det finns en viss otydlighet vad grundforskning inom designområdet innebär. Närheten till produktutveckling och innovation gör också att det finns svårigheter att hävda ett grundforskningsperspektiv. Designforskningen har en ganska svag profil som konstnärlig forskning och är ett bra exempel på ett område där distinktionen mellan forskning på konstnärlig respektive på vetenskaplig grund är problematisk. Här finns en uppenbar risk att mer grundforskningsinriktad designforskning så att säga hamnar mellan stolarna.

Konsthantverk är ett växande kunskapsområde, där frågeställningarna återfinns inom fler discipliner vilket ger starka möjligheter till en tvärdisciplinär forskning, bland annat i dialog med fri konst. Dock är miljöerna fortfarande ganska små och skulle behöva ett större mått av samordning och synliggörande.

Visuell kommunikation är ännu relativt svagt representerat inom konstnärlig forskning i Sverige men utgör ett etablerat konstnärligt forskningsområde internationellt.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Inom designforskningsfältet finns en lång rad etablerade internationella konferenser och svenska forskare är mycket väl företrädna vid många av dessa konferenser. Det finns också ett antal väl etablerade tidskrifter inom designområdet och fler mer specialiserade tidskrifter har också blivit tillgängliga för forskare inom olika områden. Tillgången till kanaler för publicering av forskningsresultat är sammantaget god inom området.

Etnografi och beteendevetenskaplig metodik har haft stor betydelse för forskning inom designområdet och en central utmaning är att fortsatt utveckla en för ämnet ”egen” teoribildning som grundval för en mer tydligt orienterad praktikbaserad designforskning.

I viss mening har den praktikbaserade designforskningen karaktär av tillämpad forskning med sitt fokus på utveckling av metoder, tekniker och nya designprogram. Kanaler för tillämpning finner vi då först och främst i samverkan mellan akademi och näringsliv och kulturliv i olika forsknings- och utvecklingsprojekt, samt i utbildningen av nya generationer designers. Genom sin metodpluralism och position mellan olika vetenskapliga områden har designforskningen, liksom arkitekturforskningen, ibland svårt att hävda sig inom etablerade granskningssystem för finansiering. Jämfört med andra konstnärliga ämnen finns dock fler anslagsmöjligheter och intresset för samverkan från praktiken är relativt hög.

Det finns en klar utmaning i att brett utveckla designforskning med fokus på gestaltning i en mer grundläggande mening. Detta är ett tydligt exempel på vad konstnärlig grundforskning kan vara; att utveckla och fördjupa grunderna för konstnärligt arbete.

Konstnätverkets varierande tematik får idag, med intresset för skapande och materialitet, allt större relevans inom många olika områden, till exempel inom konst, design, arkitektur och forskning som berör hållbarhet, småskaliga ekonomier, materialutveckling, återbruk, etnologi, antropologi, idéhistoria och forskning under begreppsrubriken materiella kulturer.

Konstnärlig, praktikbaserad forskning inom visuell kommunikation är fortfarande svag men området är internationellt snabbt växande och har goda möjligheter att få bred betydelse inom forskning. Till exempel visar den offentliga samhällsdebatten en brist på kvalificerade samtal om visuell kommunikation, vilket delvis kan bero på avsaknaden av konstnärlig forskning i ämnet. Eftersom områdets uttryck kan skapa både djupgående och faktiska effekter på såväl enskilda individer som stora grupper (masskommunikation, propaganda), kan forskningen förväntas fortsätta att expandera kraftigt framöver och kan som normkritisk, konstnärlig forskning förskjuta normativ praxis. Behovet av att stärka konstnärlig forskning inom visuell kommunikation är alltså särskilt påtagligt; nätverksinitieringsbidrag, satsning på gästprofessorer och internationalisering behövs, liksom inom flera konstnärliga ämnesområden, som led i att skapa en kritisk massa och kvalificerade forskningsmiljöer.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Designforskningen i Sverige är stark sedd i ett internationellt perspektiv. En kombination av ”klassiska” områden med stark utveckling inom nya områden gör att forskningsbasen är bred och det internationella kontaktnätet omfattande.

Praktikbaserad designforskning är sedan länge ett etablerat forskningsområde i Sverige och är idag representerat vid flertalet av landets lärosäten och forskningen är mycket väl företrädd vid de större internationella konferenserna. I form av kritisk design har designforskningen även genomslag som bidrag till en kritisk, offentlig diskurs kring utveckling och tillämpning av ny teknik. Som experimentell forskning har den praktikbaserade designforskningen även genomslag när det gäller såväl utvecklingen av forskningsmetodik som utvecklingen av nya sätt att presentera forskningsresultat.

Under det senaste decenniet har ämnesområdet konstnätverk stärkts såväl i Sverige som internationellt. I Norge har konstnätverksforskningen utvecklats inom

det så kallade stipendiatprogrammet med flera internationella stipendiatforskare i såväl Bergen som i Oslo. Forskningsområdet är starkt i Storbritannien med ett flertal miljöer där en infrastruktur har vuxit fram med en tidskrift som Journal of Modern Craft som en viktig motor.

Visuell kommunikation i Sverige har sedan länge ett omfattande internationellt utbyte, särskilt inom Norden och Europa men även till viss del med Nordamerika, Asien och med andra delar av världen. I en globaliserad kultur där visuell kommunikation spelar en avgörande roll för hur vi uppfattar omvärlden och oss själva blir transnationella forskningssamarbeten av stor vikt.

Särskilda behov av forskningsinfrastrukturer

Utveckling av designmetodik förutsätter i många fall längre serier av experiment, utvärderingar och omgångar av teoretisk bearbetning. Ganska stora ramanslag krävs för att sådan forskning inte ska bli fragmentarisk. Detta handlar i någon mening om infrastruktur eftersom det är frågan om att sätta upp stabila arenor för designexperiment.

Det finns också särskilda behov av att samordna och synliggöra konstnärlig forskning inom konsthantverk, företrädesvis från ett tvärdisciplinärt perspektiv för att öka samverkan och utveckla ämnets potential. Det handlar i hög grad om att stärka infrastruktur i form av postdoktmöjligheter, utveckla institutionella samarbeten med såväl högskolor som andra institutioner samt att stärka forskningens institutionalisering.

Både design- och bildkonstområdena har under de senaste decennierna lyckats befästa sina positioner som etablerade konstnärliga forskningsområden i Sverige. Det finns ett särskilt behov av ökade resurser för att främja konstnärlig forskning inom visuell kommunikation, till exempel genom att stärka områdesspecifika handledarkollegier, nationella och internationella forskarnätverk och nätverk för kollegial kvalitetsbedömning, publiceringskanaler och publiceringsmöjligheter.

Film, rörlig bild och fotografi

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Film är i viss mån en insnävande beteckning och idag används ofta den bredare beteckningen rörlig bild. Film och rörlig bild inkluderar även fotografi samt manusframställning. Film, rörlig bild och fotografi ingår ofta i bildkonst, fri konst och design med viktiga kontaktytor också mot litteratur – till exempel beträffande manusskrivande och frågor om narrativitet – samt musik, arkitektur och design. Film och rörlig bild är ett av de mindre ämnena inom konstnärlig forskning men filmiska inslag ingår i många konstnärliga forskningsprojekt med visuell inriktning och ämnet har en stor potential, inte minst genom sina många gränstytor mot andra ämnen och forskningsområden.

Fotografi har en egen ämneshistorik med starka kopplingar till en rad olika områden såsom teknik, massmedia, vetenskaplig forskning, journalistik, konst med mera. Därmed utgör fotografi ett särskilt ämne som delvis går på tvärs över flera forskningsområden.

Rörlig bild och audiovisuella medier dominerar idag människors sätt att inhämta information och utgör en av samtidens starkaste kulturella socialiseringsfaktorer. I en vidare bemärkelse berör film och rörlig bild de flesta forskningsområden där man arbetar med visuell dokumentation, metodutveckling på visuell grund (digital simulering, modellering eller interaktivitet), eller med disseminering med hjälp av rörlig bild. Gränsöverskridande samverkansmöjligheter finns här för både fotografi, film och rörlig bild inom en rad olika områden: bildkonst, design, arkitektur, scenkonst och musik, psykologi, juridik, journalistik och media, sociologi, arkeologi, etnologi, antropologi, kulturvård, utbildningsvetenskaper, medicin och teknologi. Det gäller även de presentationsformer för forskningsresultat som idag är en viktig del i forskarsamhället och i populärvetenskap.

Forskning om film, rörlig bild och fotografi har funnits länge inom filmvetenskap, kulturvetenskap och andra ämnen eller teman inom humaniora, samhällsvetenskap och teknik, men hittills har förhållandevis få konstnärliga forskningsprojekt genomförts av filmskapare. I undersökningarna ingår reflektioner över och systematiseringar av egna konstnärliga processer men framför allt frågeställningar som berör den rörliga bildens multimodala språk, audiovisuella narrativ och dramaturgiska modeller samt filmkonsten i samhället. Påfallande ofta genomförs samarbeten med samhällsvetare, filmvetare, idéhistoriker, journalister, curatorer och forskare inom närliggande konstnärliga fält.

Bland konstnärliga forskningsprojekt märks inte minst dokumentärfilmens och dokumentärfotografins problematiker, såsom att på konstnärlig grund arbeta med analys av den rörligabilden och fotografien i förhållande till rätts- och rättvisefrågor, offentliga rum, filmisk och fotografisk representation, samt frågor som rör konstnärlig professionalitet och amatörism. Aktuella teman för forskning berör också relationer mellan konstfilm, konstnärlig film och underhållningsfilm, samt fotografien betraktad i ett redaktionellt och publicerande sammanhang.

Styrkor och svagheter

Styrkan i den konstnärliga forskningen i film och fotografi är dess breda, kritiska inriktning, konstnärliga integritet och de aktiva konstnärliga forskarnas kompetens när det gäller alla former av rörlig bild och fotografi. Här ingår också att kritiskt kunna granska de egna traditionerna och dess historieskrivning. Forskningens integrering i utbildningarna är också en viktig styrka. Svagheter ligger i att metodiska och teoretiska redskap ännu är outvecklade för att på konstnärlig forskningsgrund kunna ta sig an och bearbeta komplexet rörlig bild som dominerande kulturell faktor i samtiden. Situationen ser annorlunda ut inom fotografi, som har en starkare och mer etableras forskning på konstnärlig grund.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Den samtida filmen, inte minst i Sverige, har utvecklat en bred, kritisk inriktning. Huvudtrenden i konstnärlig forskning i film i Sverige ligger just i viljan att omfatta, kritiskt granska och konstnärligt omtolka bruket av rörlig bild i samtiden och därigenom också lämna ett långsiktigt bidrag till filmkonstens utveckling. Flera forskningsprojekt med denna inriktning har också startats, och potentialen är mycket stor men för att forskningen på konstnärlig grund ska kunna få samma betydelse krävs ytterligare satsningar och ett betydande strategiskt arbete.

Inom fotografi är forskningen starkt inriktad på fotografins reproducerbarhet och spridning och redaktionella kopplingar, men också fotografins roll och agens i samhället.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

De indirekta filmkonstnärliga resultaten av konstnärlig forskning i film måste betecknas som betydande, också internationellt. Den interaktion som ständigt pågår mellan lärare, forskare och studenter på mastersnivå i filmregi och filmfoto har avsatt sig i flera internationellt betydande filmproduktioner under senare år. Som resultat av akademisk forskning har dock den konstnärliga forskningen inom film inte samma självklara auktoritet. Den konstnärliga forskningen inom fotografi har en stark ställning både i Sverige och internationellt och den är det bland annat tack vare sin interdisciplinära karaktär.

Särskilda behov av forskningsinfrastrukturer

På sikt behövs en betydande förstärkning av området, sannolikt en nationell forskarskola i filmkonst, som kan garantera nationell och internationell mobilitet, med en bred förankring i hela det visuella fältet och en nära kontakt med media-studies i dialog med den höga konstnärliga och kritiska nivå som uppnåtts inom film, filmregi, och curatoriska praktiker inom film (film-curating) exempelvis vid Akademien Valand inom Göteborgs universitet.

Litterär gestaltning

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Litteratur som konstnärligt forsknings- och utbildningsämne benämns ofta *Litterär gestaltning* och inbegriper en rad litterära former, som poesi och litterär prosa, essäistik, dramatik med mera. Det är ett litet men växande ämnesområde inom konstnärlig forskning, med brett fokus på litterär gestaltning, litterärt arbete, frågor om litterär översättning och narrativitet. Det finns också viktiga ämnesöverskridande gränssytor mot bland annat fri konst, interaktionsdesign, media, visuell kommunikation, film och rörlig bild (till exempel beträffande manus) arkitektur och musik. Ämnet omfattar forskning *om* och *genom* det litterära arbetet i ljuset av författarrollens, litteraturens, språkens och mediernas förändring.

Metoderna grundar sig ofta på en kreativ utveckling av ämnets traditionella metoder och kan till exempel beröra textsamtal eller litteratur som läsakt, textsamtal. Ofta arbetar man aktivt och experimentellt med utveckling av väletablerade litterära blandformer som essäistik och poetik och genom undersökningar som i sig utgör ett litterärt utvecklingsarbete. Också i akademisk utbildning har litterär gestaltning alltid ansett sig vara ett forskande ämne, med stort utrymme för teori och kritik. Inte minst har ämnet varit framstående i sitt sätt att utforma en god seminariepraktik. Konstnärlig forskning inom litteratur har därmed utvecklats parallellt med framväxten av universitetsbaserade skrivutbildningar och har inneburit undersökningar som ligger nära den skönlitterära prosan, ofta av självreflekterande karaktär eller baserade i den egna skrivpraktiken, förhållandet mellan poesi och reflexivt akademiskt skrivande, textsamtalet samt poesi som läsakt. Författarens reflektion kring det egna skrivandet har varit en litterär genre i sig som växlat mellan litterärt och diskursivt skrivande men också medvetet sökt integrera praktikerna.

Styrkor och svagheter

Litterär konstnärlig forskning håller hög kvalitet och har också stora vetenskapliga kvaliteter i konventionell humanvetenskaplig bemärkelse. Det faktum att litterär gestaltning redan har ett skriftspråk, som det delar med både litteraturen, poetiken, essäistiken, litteraturhistorien och litteraturkritiken, innebär en fördel och en frihet för ämnet. En svaghet i nuvarande situation kan dock vara att ämnet befinner sig i en ambivalent relation till det multidisciplinära och intermediala. I ämnesöverskridande samarbeten finns sannolikt en stor potential. Men den ämnesspecifika inriktningen mot textlig och litterär kvalitet, där ämnets excellens och litterära betydelse ligger, utgör ofta ett hinder mot forskningssamverkan med ämnen där förståelse för litteraturens egenart är svagare. Litteraturen kan sägas vara en del av samtidskonsten; samtidigt kräver dess utövande och konstnärliga forskning, om den ska få kvalitet och betydelse, djupa och även historiska insikter liksom även en känslighet och språkmedvetenhet, vilket skapar en distans mellan den litterära gestaltningen och andra samtida former av konceptuella praktiker.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Konstnärlig forskning inom litteratur har en viktig, tydlig och självständig roll för litteraturens utveckling som konstform. Genom samspel med litteraturvetenskapen, utbildningar i litterär gestaltning, med annan konstnärlig forskning och i utveckling av intermedialitet, metarefleksion och gränsöverskridande konstformer kan ämnet få en teoretiskt och metodologiskt mycket intressant betydelse i forskarsamhället. Viktiga tendenser pekar här mot läsakten, textsamtalet och mot andra konstarter, medier och vetenskaper, t.ex. antropologin.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Litterär gestaltning som ämne och forskningsinriktning har sin främsta förankring i de nordiska språken. Svenska avhandlingar och forskningsrapporter dissemineras främst i Norden. Med sin förankring i svenska språket är internationaliseringen relativt sett svag. Men forskningens tematik utvecklas också genom internationella kontakter och inte minst frågor om översättning bedrivs ofta i kontakt med internationell forskning.

Särskilda behov av forskningsinfrastruktur

Ämnets goda integration i de litterära fälten gör att mycket av vad som produceras i forskning inom litterär gestaltning utkommer på etablerade bokförlag. I och med att ämnet växer, och forskning inom ämnet etableras i Norge, kommer en infrastruktur i form av en forskningstidskrift, på nordisk grund, förr eller senare att behövas, där metodproblem kan diskuteras, avhandlingar och forskningsprojekt recenserar och där det finns en möjlighet att reflektera över ämnesutvecklingen inom litterär gestaltning som undervisningsämne.

Musik

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Musikområdet var i slutet av 1970-talet en av de första konstnärliga disciplinerna som utvecklade en strategiskt formulerad forskande praktik; avhandlingarna började publiceras 1991 och något senare började man även finansiera forskningsprojekt. En variant av musikvetenskap vid Göteborgs universitet, Konstnärligt kreativ forskarutbildning (KKFU), gjorde i mitten av 1980-talet den konstnärliga praktiken till en integrerad del av forskningen. Omkring 2000 etablerade ett antal musikhögskolor – Musikhögskolan i Malmö vid Lunds Universitet, Kungliga Musikhögskolan i Stockholm och Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet – konstnärliga forskarutbildningar som växte fram fristående från både musikvetenskapen och den musikpedagogiska forskningen. Ett av skälen var viljan att utveckla praktiska metoder och teorier.

Kännetecknande och speciellt för musikämnet är bland annat en djupt förankrad tolkningstradition med betoning på klingande eller ljudande artefakter. Inom den konstnärliga forskningen i musik har det funnits en historisk orientering och betingad syn på teoribildning, kopplingar till pedagogik och en uppdelning mellan producerande och reproducerande praktik, samt mellan nyskapande och bevarande intressefält där kulturarv spelar en viktig roll. Denna orientering har vidareutvecklats och kompletterats och den forskningen som bedrivs idag utmärks av en stor bredd och mångfald. Projekten använder teoribildningar med inspiration från filosofi, genusteori, kritisk teori, samt performativitetsteori, nymaterialism, posthumanism och agentuell realism. Denna pluralism utmärker även dagens musikvetenskapliga och musikpedagogiska teoribildning, som också ingår i den konstnärliga forskningens teoretiska landskap.

Opera hör till både musik och scenkonst, delvis beroende på forskningsprojektens inriktning mot till exempel vokalt uttryck eller interpretation av historiska material respektive mot scenisk gestaltning. I ämnesöversikten behandlas opera inom ämnet Scenkonst.

Den konstnärliga forskningen på musikområdet rymmer flera olika tendenser och undersökningarna problematiserar bland annat frågor om interpretation, komposition och kompositoriska processer; datorbaserat musikskapande och interaktivitet mellan musik och informationsteknologi, improvisation; socio-musikalisk och socio-politisk interaktion, samt musikens kunskapsprocesser, musikaliskt lärande och musikpedagogik. Man undersöker och utvecklar även nyskapande redovisnings- och dokumentationsformer, till exempel audiopapers. Kännetecknande är dock att många projekt rör sig över olika områden och perspektiv när de behandlar frågor kring exempelvis musik, kropp, rörelse, språk, genus, lyssnande, samt ljud och ljudkonst.

Inom forskningen i musik märks både en ämnesspecifik utveckling och ökade kontakter med andra konstnärliga fält. Kontakten med till exempel musikdramatik, fri konst och nya media har varit stark sedan över ett decennium, och den ökar successivt med andra fält såsom dans och koreografi, arkitektur och stadsplanering,

design och teknik och litterär gestaltning. Även tvärdisciplinärt samarbete med forskare inom humaniora och samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap, naturvetenskap och teknik, medicin och hälsa är under stark utveckling. Den konstnärliga forskningen inom musik bidrar därigenom både till fördjupade insikter och förnyelse inom musikaliskt skapande och till vidgad belysning av musik som samhällsföreteelse och uttryck.

Forskningsmetoderna utnyttjar ofta explorativa former genom musikskapande, inte sällan kombinerade med metareflectioner, fallstudier, kvalitativa intervjuer, laboratorieliknande försök och sammanställning av data. Redovisningsformerna kombinerar ofta musikaliska gestaltningar – i konsert- och föreställningsform och audiovisuellt – partitur och text, samt andra nya former för presentationer.

Styrkor och svagheter

Musik är, i likhet med dans, teater och film, en temporal konst och det performativa i de tidsbaserade konsterna bidrar till ny förståelse om hur kunskap och vetande formas. Detta är en inneboende styrka och potential i konstnärlig forskning i musik. En annan styrka är att musikalisk konstnärlig forskning, med sin djupa förankring i gestaltning, även stödjer sig på humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.

Interpretationsforskningen utgjorde till en början ett slags ”naturlig” utväxt ur den dagliga konstnärliga praktikens göranden och överväganden, vilket dock är en position som 2000-talets diskussioner har velat problematisera. Även om det gestaltande momentet tillmättes stor betydelse, betraktades det inledningsvis som ett underordnat stöd för en mer teoretiskt orienterad diskurs. Icke desto mindre innebar det ett radikalt alternativ, eftersom det etablerade nya förbindelser mellan teori och praktik, och därmed också visade på möjligheten att erkänna subjektiva aspekter och erfarenheter inom ramen för ett forskningsarbete. Som hybridform spelade detta en central roll när konstnärlig forskning på allvar etablerade sig, och fortfarande kännetecknar det vissa delar av forskningen på musikområdet. Teori- och metodutveckling bekräftar ofta vedertagna strategier med till exempel kvalitativa intervjuer, statistiska jämförelser och en ämnesförståelse som vilar på en förhållandevis stabil inomkonstnärlig konsensus, och/eller knyter an till annan etablerad forskning inom till exempel teknologi, pedagogik, psykologi eller musikvetenskap.

Den mest centrala tendensen inom den konstnärliga forskningen i musik idag är blandningen och spänningen mellan mer rekonstruerande omtolkningar och ett experimentellt ifrågasättande, samt en genremässig breddning, vilket sammantaget bidrar till en större metodologisk flexibilitet och mångfald. Det finns dock fortfarande mycket att göra, bland annat med forskningsöversikter med referenser till annan konstnärlig forskning och samspelet mellan teori och praktik.

De många avhandlingar och forskningsprojekt som realiserats inom musikområdet bidrar tillsammans till att skapa interdisciplinära allianser bidrar variationsrikedomen till att göra musikområdet till en trovärdig medspelare i forskarsamhället. Dock saknar den konstnärliga forskningen inom musik en självklar legitimitet inom det konstnärliga musikområdet utanför akademien, vilket gör att det

finns ett stort behov av att stärka samverkan med konstnärliga institutioner, organisationer och fria grupper.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Även om musikområdet har en förhållandevis lång utveckling som konstnärligt forskningsområde och många disputerade krävs betydande satsningar för att stärka befintliga och bygga nya vitala forskningsmiljöer. Det behövs även mer strategiska satsningar och bredare finansiering av både seniora forskare och postdok-tjänster.

Ämnesöverskridande problemställningar och interdisciplinära kopplingar kan ytterligare berika forskningsmetodiken för den konstnärliga musikforskningens alla områden. Här spelar olika samverkansaktiviteter vid Lunds universitet, Göteborgs universitet och Kungliga Musikhögskolan i Stockholm en central roll. En viktig plattform för ökad samverkan är Nationellt nätverk för konstnärlig forskning i musik.

Vikten av metodologisk pluralism, en handlingsorienterad forskande praktik, tolkande transformationer och hybridformer bör betonas, liksom experimentet som en ontologisk grund och idén om metodutveckling som en dynamisk process. Konstnärlig forskning inom musik bör fortsätta att vidga det musikaliska konceptbegreppet, fördjupa ämnesspecifik forskning, söka partners inom andra konstnärliga och vetenskapliga fält, både för finansiering och för att hitta fler intressanta frågeställningar. För att skapa en starkare miljö bör man arbeta strategiskt med samverkan mellan den seniora forskningen och forskarutbildningen, men också med den forskningsförberedande utbildningen på grund- och avancerad nivå.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Konstnärlig forskning inom musik är ett snabbt växande fenomen internationellt. Fortfarande befinner sig dock Sverige, jämte Orpheus Research Centre in Music i Belgien, i framkant, vilket även gäller publicering. Inom interpretationsforskning och instrumentforskning har det svenska forskarsamhället gjort betydande avtryck på den internationella scenen. Dessutom har det experimentellt undersökande forskningsparadigm – som vuxit fram under senare år – placerat Sverige i en unik position inom det mångfacetterade konstnärliga forskningsfältet på musikområdet. Den tidigare betoningen i Sverige på musiker och musikaliska utövare, snarare än på tonsättare och kompositörer, är inte längre lika stark, vilka gör att det nationella fältet närmar sig scenen utomlands.

Särskilda behov av forskningsinfrastrukturer

Musikaliska redovisningsformer är ofta kostnadskrävande och behöver genomföras i samverkan med kvalificerade kulturinstitutioner, något som kräver samfinansiering, lång framförhållning och avancerade dokumentationsformer. En positiv utveckling av det konstnärliga forskningsfältet i musik är helt beroende av möjligheten till aktiv gestaltning inom projekten. Därför är det nödvändigt att göra en utredning om hur

den konstnärliga forskningen ska kunna samverka och samfinansieras med andra aktörer på musikfältet.

Scenkonst

Beskrivning av forskningen inom ämnet

Konstnärlig forskning inom scenkonst omfattar en rad områden, bland annat, koreografi och dans, cirkus, performance och teater, och inbegriper olika delområden som skådespeleri, regi, scenografi, kostym, mask, ljud, ljus osv. Scenkonst benämns även performativ konst eller performativa praktiker, vilket understryker de gestaltande aspekterna i det undersökande arbetet snarare än scenen som arena. För att undvika sammanblandningar med andra tillämpningar av begreppet performativ i samband med konstnärlig forskning används här scenkonst som samlande begrepp. Konstnärlig forskning inom scenkonst befinner sig i stark expansion och kvalitetsutveckling. Forskningen är såväl praktikbaserad och experimentell som teoribaserad. Både den konstnärliga forskningen och det professionella scenkonstfältet kännetecknas av tvärdisciplinäritet. Viktiga kontaktytor finns mot fri konst, musik, litteratur, film och media.

Den konstnärliga forskningen inom teater har tidigare främst fokuserat på skådespelarens arbete, men omfattar i dag även perspektiv knutna till regissören och den konstnärliga utövaren i en vidare mening. Fokus ligger på yrkeskunnande, praktisk kunskap, pedagogik med metodutveckling och den professionella kunskapens artikulering genom kritisk reflektion över skådespelares och andra aktörers arbetsmetoder. Forskning genom praxis och konstnärligt arbete ökar och vidgas även genom dialog med andra forskningsområden, framför allt humaniora och då till exempel: genusteori, kritisk teori och diskursanalys.

Centralt för forskningen inom dans och koreografi är att genom konstnärligt arbete fördjupa förståelsen för och kritiskt belysa vad kropp, rörelse, dans och koreografi kan vara och göra. Projekten fokuserar på att utveckla och undersöka processer, metoder, tekniker, praktiker, teknologier och teori. Inom området finns också exempel på forskning som sökt sig till filosofi, kritik, teknologi och humaniora för att beskriva och kontextualisera den konstnärliga verksamheten.

Inom cirkus förekommer såväl konstnärlig forskning i cirkus som konstnärligt utforskande cirkus. Båda har stark relation till cirkusens utforskande praktiker och med starkt fokus på problematisering, utveckling och utvidgning av konstnärliga uttryck, samt ökad kunskap om kontaktytor mot andra konstformer och kunskapsfält. Forskning i cirkus bedrivs framför allt i Stockholm. Efter en period av främst större projekt ligger cirkusforskningens tyngdpunkt på att bygga infrastruktur, karriärvägar och progression i utbildningen mot mer forskning.

Forskning inom opera och musikdramatik görs av både kompositörer, operasångare och regissörer. Gränserna mot kompositions- och interpretationsforskning inom musik respektive scenkonstforskning är flytande.

Styrkor och svagheter

Det sker en påtaglig expansion inom forskningen inom scenkonstområdet. Flera forskningsförberedande masterutbildningar ges och mängden lokala konstnärliga utvecklings- och forskningsarbeten ökar starkt. Däremot är senior forskning med disputerade forskare mer ovanlig. Ämnet präglas av enskilda projekt, vilka visar på en metodologisk mångfald som är en styrka men också en svaghet, eftersom den kritiska massan och forskningskanon saknas. Den forsknings- och akademiseringskepsis som tidigare var relativt stark inom det scenkonstnärliga yrkesfältet har avmattats, och man kan snarare se ett ökat intresse för den konstnärliga forskningens möjligheter att utveckla fältet.

Antalet doktorander har ökat kraftigt inom scenkonst. Forskning och forskningsmiljöer finns vid Högsolan för Scen och Musik vid Göteborgs universitet, Teaterhögskolan i Malmö-Lund, Teater- och musikhögskolorna vid Luleå tekniska universitet och Stockholms konstnärliga högskola, som etablerades 2014 genom ett samgående mellan Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan och Stockholms dramatiska högskola.

Trender, utvecklingstendenser och utvecklingspotential

Forskning inom scenkonst på konstnärliga högskolor och fakulteter är ung och formas i hög grad av enskilda projekt. Kvaliteten på genomförande och resultat, samt hur de kan artikuleras, diskuteras, kommuniceras och göras tillgängliga – även för andra kunskapsfält – har stor betydelse för fältets långsiktiga utveckling. Antalet forskarutbildade förväntas öka starkt, vilket innebär att frågan om de forskande konstnärernas karriärmöjligheter behöver diskuteras och utvecklas.

Inom scenkonst ökar experiment- och praktikbaserad forskning som syftar till att problematisera och utveckla konstnärliga uttryckssätt, formspråk och kreativa processer. Vidgade perspektiv som tar in scenkonstens alla yrkesfunktioner och konstnärliga element, även till exempel scendesign och -teknik, syns i allt högre grad. Som kollektiv och multidisciplinär konstform öppnar teatern för tvärdisciplinära frågeställningar, samt för kollektiva och multidisciplinära forskningsprojekt.

Det finns en lång tradition av metoder och tekniker för att skapa, notera, tänka, analysera, beskriva, dokumentera, sprida och diskutera olika scenkonstformer. Digitala tekniker och elektroniska media ger här nya möjligheter. Genom sin karaktär av praktikbaserad och experimentell forskning – i samverkan mellan akademi och kulturliv – utvecklas nya former av dans, koreografi, teater, cirkus, opera och performance, men också tekniker, praktiker, teknologier, förhållningssätt, metodik och teori, samt sätten på vilka forskningsresultaten presenteras, publiceras, arkiveras och diskuteras.

Konstnärlig forskning har bidragit till problematisering, utveckling och utvidgning av konstnärliga uttryck, stärkt forskningsanknytning i utbildningen och ökat kunskaperna, samt skapat fler kontaktytor mot andra konstformer och kunskapsfält. Scenkonstens genre- och gränsöverskridande aspekter, liksom dess experimentella och laborativa möjligheter, öppnar både för ämnesspecifik fördjupning och tvärdisciplinära och tvärvetenskapliga sammanhang.

Ämnet scenkonst i alla dess former behöver stärka sin kritiska massa, kontinuitet, karriärvägar inom forskningen, progression i utbildning, nationell forskningsamverkan, infrastruktur. Det gäller också fora för kritisk granskning och diskussion, både specifikt inom respektive delämne och i utbyte med annan konstnärlig och vetenskaplig forskning.

Ämnets ställning i Sverige och internationellt

Inom många former av scenkonst, som opera, dans, koreografi, cirkus och performance, är internationell rörlighet och samarbeten en självklar del av verksamheten. Talteatern är ofta språkbunden och därmed mer nationellt orienterad. Dock syns internationell samverkan inom flera av landets högskolemiljöer. Enskilda forskares arbete dissemineras även genom medverkan i internationella konferenser, föreläsningar, seminarier och workshops, samt genom gästspel.

Även om det bara finns ett fåtal konstnärliga forskare inom olika typer av scenkonst i Sverige har den svenska forskningen, tillsammans med den finska, en förhållandevis stark ställning internationellt; i de flesta andra länder är resurserna till forskning och forskarutbildning på området ännu mycket svaga. I Frankrike finns till exempel en stark tradition av utforskande cirkus och stöd till konstnärlig utveckling, men man saknar strukturer för konstnärlig forskning.

För vetenskaplig forskning om scenkonst finns etablerade internationella konferenser och tidskrifter med basen i estetik, historia, etnologi och pedagogik. Formerna för att granska och sprida konstnärlig scenkonstforskning är ännu outvecklade. Genom att projekten ofta är tvärdisciplinära är publiceringsvägar inom andra kunskapsfält viktiga. I Helsingfors har man anordnat fem forskningskonferenser under benämningen *Colloquium on Artistic Research in Performing Arts* (CARPA) för presentation av pågående projekt och fruktbart utbyte mellan av konstnärliga forskare inom olika scenkonstområden. På SKH organiserar man konferensen *Alliances and commonalities*, där scenkonsten i alla dess former spelar en betydande roll.

Särskilda behov av forskningsinfrastrukturer

Den konstnärliga forskningen inom scenkonst kräver ofta stora infrastrukturella resurser; produktionskostnaderna utgör ofta en betydande del av forskningskostnaderna, och samverkansmöjligheterna med scenkonstinstitutioner och -finansiärer är ännu underutvecklade. Relevansen för den konstnärliga praktiken, som för forskarsamhället i stort, förutsätter att metoder, processer och resultat kan göras allmänt tillgängliga och möjliga att granska, kritisera, diskutera och utgå ifrån i ett fortsatt arbete utöver föreställningsrummet och ögonblicket. Frågan om infrastruktur och samverkan skulle behöva utredas närmare.